

Miscel·lània

Els soldats oblidats de Gratallops

Josep Felip Puig

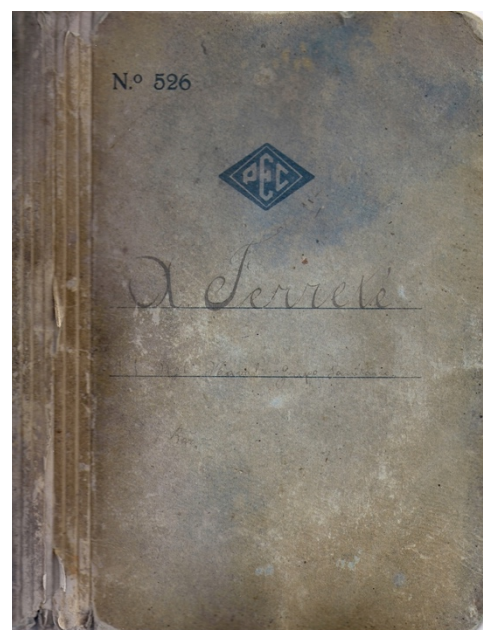
Correspondència: jfelippuig@gmail.com

Enviat: 03/08/2024

Acceptat: 15/09/2024

A finals de l'any 2012 es posen en contacte amb mi des de l'Ajuntament de Gratallops per explicar-me la troballa d'una curiosa documentació fent obres de manteniment. En aquell moment, la regidora de Cultura Sònia Blasco i l'alcaldesa Maria Teresa Balaguer em citen i m'exposen que no tenien coneixement de l'existència d'aquesta documentació que, pel que es podia comprovar, pertanyia a uns soldats de l'exèrcit de la República i no constava cap mena de registre d'entrada oficial.

Figura 1. Carpeta on es va trobar la documentació.

La documentació estava guardada dins una carpeta, on constava el nom "Alfred Ferreté". Dins hi havia un seguit de cartes, cèdules d'identificació (emeses per la Generalitat de Catalunya), fotografies i, inclús, un diari personal i una llibreta amb apunts d'un curs d'armes químiques. Tant la Sònia com la Maria Teresa m'expliquen que la seva intenció és intentar esbrinar d'on ha sortit tota la documentació i, si fos possible, intentar tornar-la a familiars d'aquestes persones. El que tenien clar és que no pertanyia a veïns de la població de Gratallops i no sabien per on començar. Van proposar-me ajudar-les en aquesta tasca; la veritat és que personalment em va emocionar i sorprendre al mateix temps que dipositessin la confiança en mi per una tasca tan important com aquesta.

El primer que vam fer va ser analitzar-la i vam trobar constància de 6 persones diferents: Alfred Ferreté Pinet, Josep Colomé Costa, Saturnino Bueno, Ginés Pérez Sanz, Antonio Simó Marco i Francisco Moreno Morelés.

Figura 2-4. Esquerra: Alfredo Ferreté Pinet. Centre: Ginés Pérez Saiz. Dreta: Antonio Simó Marco

Per iniciar la recerca, vam agafar com a base el diari d'Alfred Ferreté, de fet, aquest soldat és el pal de paller de la nostra història. Aquest diari està ple de detalls: estades al front de batalla, visites rebudes, trucades i cartes a familiars i amics. També queden reflectides les visites de la seva dona i el seu fill particularment al prelude de la Batalla de l'Ebre. Ens va sorprendre el fet que aquesta documentació estès intacta i ben preservada.

Figura 5. Diari d'Alfred Ferreté

1938		1938		1939	
15-7. marxa Austria		4-9-38 F		La Corral (Batària)	
29 - 5 = 1938	15-7-1938	4-9-38 F	22 - X - VF	20 - XII - F	
30 - " " "	16-7-1938	5-9-38 F	24 - X - VF	21 - " - F	
31 - 5 - " "	20-7- " "	6-9-38 F	27 - X - VF	22 - " - F	
10 - telefono a família	21-telefono-	7-9-38 F	28 - X - VF	25 - " - F	
11. viene son alfredo	22-7-1938	10-9-38 F	31 - X - VF	26-27- " - F	
15. te marcan	- - - -	11-9-38 F	1 - XI - VF	28-29 - F	
16 - 6-1938	28. telefono	12-9-38 F	2 XI - VF	1939	
18 - " " "	1. salida a G.	13-9-38 F	4 XI - VF	2-1- F	
19 - " " "	23. 9-9-38 F	16-9-38 F	5 XI - VF	6-1- colla B. F	
20 - " " "	24. " v " F	17-9-38 F	6-7 - XI - VF	7-1-3. med. F	
22 - " " "	27. " v " F	18 " v " F	18 - a casa -	8. Gratallops	
23 - " " "	9. " " F	20 " v " F	182 - XI - VF	9-1- " F	
25 - " " "	11. " " F	22 " v " F	183 - " VF		
26 - " " "	14. " v " F	26 " v " F	185 - " VF		
27 - " " "	19. " v " F	28 " v " F	187 - " VF		
29 - " " "	20. " v " F	30 " v " F	189 - " VF		
30 - " " "	24. " v " F	12-10- " F	192 - XII - VF		
1 - Julio "	25. " v " F	14-10- " F	194 - XII - VF		
3: telefono a família	26. " " F	16-10- " H	197 - XII - VF		
3 - julio-1938	27. " v " F	13-10- " F	110 - XII - VF		
4 - " - " "	29. " v " F	14-10- " F	112 - XII - VF		
5 - " - " "	1-9-38 F	16-10- " F	14 - " F		
10. Lleg. família	3 9 v F	18-10- " F	17 - " F		

El repte que teníem al davant sabíem que era difícil, ja que només teníem noms, dates i havíem de començar la recerca de zero.

El primer que vam fer va ser parlar amb la gent gran del poble, perquè ens expliquessin de quina forma lligar els records que tenia la població sobre la mort d'uns soldats i els documents que estaven a les nostres mans. La nostra sorpresa va ser que la majoria de les persones explicaven fil per randa la mateixa història. Aquesta relatava que al poble van entrar les tropes marroquines, van localitzar a uns soldats que estaven amagats a un mas a prop de la població, els van robar la documentació i posteriorment els van assassinar. Quan un capità de regulars es va assabentar del que havia passat va ajusticiar al cabdill d'aquestes tropes pel crim que havia comès i va ser enterrat prop d'on van enterrar als soldats Republicans.

Tot i que tothom ens explicava la mateixa història, hi havia coses que ens feien dubtar de la seva veracitat i és que les tropes marroquines no eren conegudes per ser curosos amb les pertinences de les persones que assassinaven, sinó el contrari: tenien dret a cometre tota mena d'actes violents contra la població i els soldats que es rendien. Els soldats marroquins només buscaven objectes de valor (anells, cadenes, dents d'or, medalles, etc.). Els documents per a ells no tenien cap validesa, possiblement no sabien ni llegir-los.

Tot i això, aquesta història oral ens va conduir, a poc a poc, a la nostra hipòtesi dels fets. Nosaltres creiem que quan aquests soldats van ser assassinats, les tropes marroquines ja havien abandonat el poble de Gratallops. Els soldats van ser delatats per alguna persona a les tropes Franquistes, qui els van trobar, els van interrogar, van recollir la seva documentació personal i militar i, finalment, els van matar. I creiem que van ser les mateixes persones que van assassinar als soldats qui van dur la documentació d'aquests a l'Ajuntament de Gratallops.

Tot i que la nostra hipòtesi sembla que encaixa més amb els fets que van tenir lloc, no podem confirmar-la, ja que no hem trobat cap evidència ni cap testimoni que volgués parlar després de nosaltres exposar la nostra versió dels fets. La gent s'aferrava a la història oral popular sobre les tropes marroquines.

Un cop vam tenir més o menys clars com van ocórrer els fets ens vam proposar el següent pas: buscar familiars vius d'aquestes persones. Sabíem que era una tasca molt difícil, però ho volíem intentar.

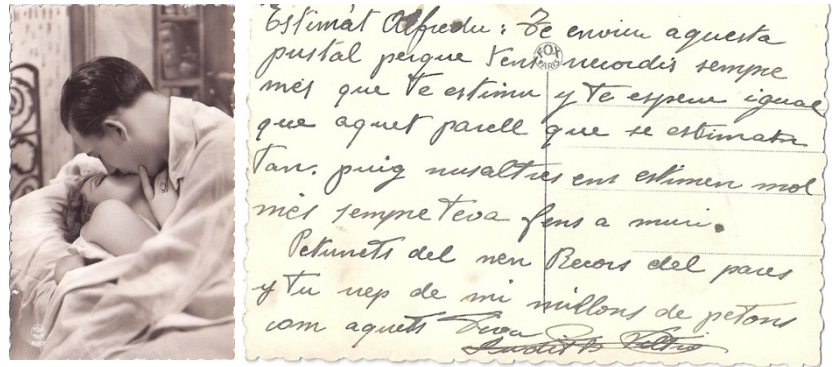
Una de les primeres coses que vam pensar és que aquestes persones podien tenir família perquè tots havien complert el servei militar i formaven part del que es coneix com "la quinta del sac". També, en algunes de les cartes, vam poder comprovar que, almenys, un dels soldats, l'Alfred, tenia un fill. Per la qual cosa vam decidir començar per ell.

Figura 6. Fill d'Alfred Ferraté

Després de cercar per internet, xarxes socials i moltes trucades telefòniques, sense èxit, un dia vam topar-nos amb una persona que es deia Alfred Ferreté Villarroel. Vam poder contactar amb ell gràcies a les xarxes socials i, després d'una llarga conversa on nosaltres exposàvem la història dels soldats i ell la del seu avi, que havia desaparegut a la guerra, vam arribar a la conclusió que, efectivament, Alfred Ferreté Pinet era el seu avi. Va ser indescriptible la il·lusió i l'emoció que vam sentir en aquell moment.

Figura 6-7. Postal de Judith Viltró al seu marit Alfred Ferreté

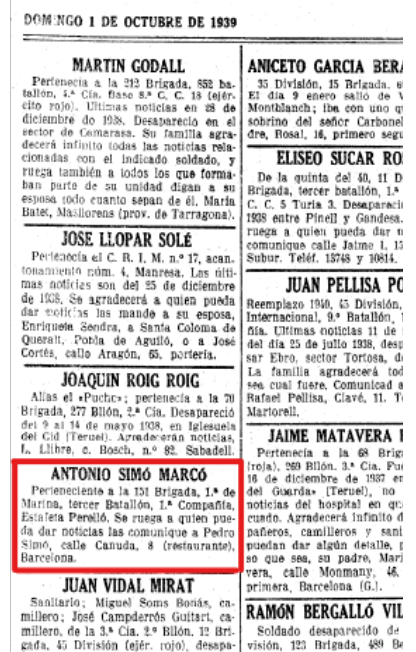
La resta de components de la nostra recerca van rebre les mateixes atencions que l'Alfred però sense èxit fins avui.

D'Antonio Simó Marco teníem força documentació: carnets civils, carnets militats, i al que més importància li vam donar, una targeta d'un comerç de Barcelona que es deia "Colmado Simó" i estava al carrer Muntané. Basant-nos en aquesta adreça vam començar la recerca del soldat. La veritat és que l'adreça ja no corresponia a cap local comercial, però buscant per l'hemeroteca de La Vanguardia vam localitzar un anunci amb data 01-10-1939, on es buscava a Antonio Simó Marco, escrit pel seu germà Pedro Simó Marco. En aquest hi consta el nom i una adreça de Barcelona diferent a la de la targeta trobada, que corresponia a un restaurant. Al contactar amb l'establiment, vam descobrir que, efectivament, continuava sent un restaurant, però s'havia traspassat varies vegades, i que els actuals propietaris no eren les persones que estàvem buscant ni sabien res de les persones per les qui preguntàvem.

Figura 8. Targeta del comerç "Colmado A. Simó"

Figura 9. La Vanguardia. 1 d'octubre de 1939

La història que acompanya a Josep Colomé Costa és una mica més curiosa i és que, després de buscar i remenar, vam poder contactar amb una dona gran que semblava estar relacionada amb ell. Aquesta, en explicar-li la nostra història, va anar confirmant tots els detalls que corresponien a la documentació trobada: la cal·ligrafia, els coneixements sobre química i els gustos culturals; i és que la llibreta amb anotacions corresponia a Josep Colomé, en aquesta hi havia apunts sobre protecció d'armes químiques i escrits copiats de poesia i cançó que encaixava amb el que ens descrivia la dona. Ella, al mateix temps, ens va explicar que tenia un germà que va desaparèixer durant la guerra i que tot el que li estàvem explicant li encaixava en com era ell. Tant aquesta dona com nosaltres ens vam emocionar, però al tractar-se d'una dona d'avançada edat va decidir deixar la trucada i demanar-nos que tornéssim a contactar amb ella passades unes hores, quan el seu fill estès a casa. Així ho vam fer, encara amb les emocions a flor de pell, però la persona que va atendre el telèfon ens va dir que la senyora amb la qual havíem parlat era molt gran, patia demència senil, que no tenien cap familiar desaparegut durant la guerra i, per acabar, va afirmar amb un to rotund que ells eren "gent d'ordre". Tot i que nosaltres no vam tenir la sensació d'estar parlant amb una persona amb deteriorament cognitiu, ja que ens explicava les coses amb tota mena de detalls i coherència, vam haver d'acceptar la resposta de l'home que ens parlava. Personalment, crec que vam trobar a la germana de Josep Colomé Costa, però les circumstàncies no ens van permetre a cap de les dues bandes poder corroborar la teoria.

Figura 10. Llibreta de Josep Colomé

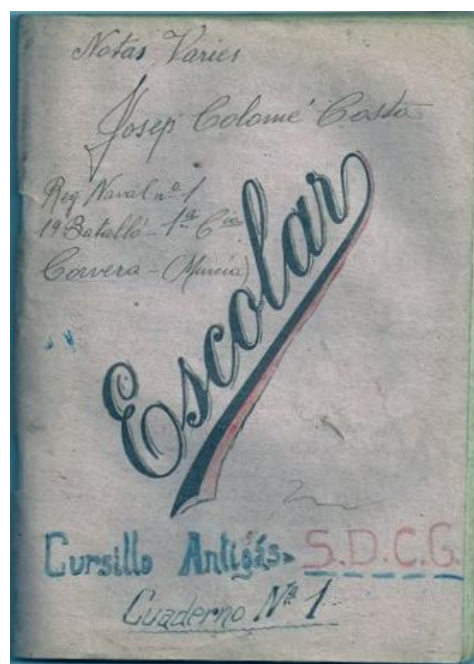

Figura 11. Ginés Pérez Saiz

Pel que fa a la recerca de la família de Ginés Pérez Saiz, com en les anteriors ocasions, vam estar buscant i contactant a moltes persones que es corresponien amb el nom d'aquest soldat, però no vam trobar la resposta que buscàvem. Tot i això, quan fas una recerca, les respostes que et trobes de vegades et sorprenden i és que en aquest cas vam contactar amb Ginés Aranda Pérez que, tot i no tenir vincles familiars amb el soldat, va mostrar un gran interès en la història d'aquestes persones i es va oferir a ajudar-nos en la cerca, va acompanyar-nos en tot el procés de forma totalment desinteressada. Des d'aquí, voldria agrair l'esforç i les hores dedicades d'aquesta persona a la nostra investigació.

A Francisco Moreno Morelés li pertany una de les cartes més emotives que vam trobar. Escrita pel seu pare i on a través del paper, l'evolució de la cal·ligrafia i el mateix escrit literal de la carta, es pot palpar la frustració, la preocupació i la tristesa que sentia aquesta família pel fet que el seu fill estigués lluitant al front i, sobretot, la por del presagi, finalment complert, de no tornar-lo a veure. Com es pot observar en aquest fragment, que reproduïm, les paraules utilitzades pel seu pare surten del cor i ell mateix s'adona que pot fer mal al seu fill i, automàticament, canvia el seu discurs parlant del temps. També es pot veure com a partir de certes línies, que perden la seva horitzontalitat, hi ha uns borrons que donen peu a pensar que aquest home, mentre escrivia la carta, va acabar plorant. Tot i intentar localitzar a familiars d'aquest soldat la nostra recerca no va tenir èxit.

Figures 12-13. Fragments de la carta a Francisco Moreno, que li escriu el seu pare.

y cuando sus padres estan
bien y me dan muchos recuerdos
el dia que recaba esta
maldita guerra parece que
ese uno dia que no dejan tran-
quilos tengo unas ganas que se a-
cabe que parece que no lo padre
ben
Recibe recuerdos de todos en general
y tu recibe un fuerte abrazo
de tu Padre que quin abrazote
y no te abridas.
Francisco Moreno
estoy muy melancolico

PD. pero por aqui me
triste que no se puede escribir
la mano la tengo pelada.
Salud y que
buenos Prontos

De Saturnino Bueno només hi ha cartes: una del seu germà i un altra del seu pare. Aquesta última, a diferència de les de Francisco Moreno, és una carta que es podria situar a qualsevol any de la primera meitat de segle. Parla de la quotidianitat familiar, fins i tot acaba amb la frase "De la loteria no tocó nada", això ens fa veure que la guerra es podia enfocar des de tots els punts de vista. Vam intentar localitzar familiars a través de tots els medis, però com en els anteriors casos descrits també va resultar negatiu.

Figura 14. Fragment de la carta a Saturnino Bueno, escrita pel seu pare

San punto en la fabrica
den algo te se mandara
y si el primer paquete
no se es recibido como
recibas, me mandas el
talon
y si algo te ase falta
lo pides
Besos de tus Emama
tus padres que te
quiere Saturnino Bueno
Recuerdos al Valenciano
De la Loteria no toco nada.

Actualment, i pel que fa a la documentació trobada, la que pertanyia a l'Alfred Ferreté Pinet va ser entregada al seu net Alfred Ferreté Villarroel en un emotiu esdeveniment que va tenir lloc a Gratallops. A l'ajuntament, però, hi consta una còpia de tot el que es va trobar. La resta de documentació original referent als soldats dels quals no vam trobar família continua arxivada a l'Ajuntament de Gratallops, amb l'esperança que algun dia pugui també ser entregada a algun familiar viu.

Figura 15. Moment de l'entrega de la documentació d'Alfred Ferreté. Ajuntament de Gratallops

Un altra part d'aquest treball ha estat donar-li volada a tots aquells llocs on han mostrat interès per escoltar la història dels Soldats Oblidats de Gratallops. He fet xerrades per a escoles, instituts i altres institucions, recollint la impressió que el públic mostrava interès i s'involucrava amb el que els explicava. Per la qual cosa em dono per satisfet i continuaré amb aquesta tasca divulgativa.

Figura 16. Imatge d'una de les conferències al Col·legi Sant Josep de Reus. Any 2018.

Com es pot llegir al llibre "Sobre el concepte de la història": *"És tasca més àrdua honorar la memòria dels éssers anònims que la de les persones cèlebres. La construcció de la història està consagrada a la memòria de qui no té nom."* (Walter Benjamin, 1940). Aquest ha estat el propòsit d'aquest projecte que, amb tanta il·lusió, hi hem treballat i continuem fent-ho.

Com a reflexió final dono per bones totes les hores dedicades a aquest projecte que, tot i estar latent, es pot reactivar en qualsevol moment. És per això que, des d'aquestes línies, demano a tot aquell que pugui a ajudar-nos a continuar la recerca de familiars d'aquests soldats, i tants d'altres, que malauradament continuen sense saber què va passar amb els seus éssers estimats.

Agraïments

A l'Ajuntament de Gratallops, en la persona de la seva exalcaldessa Maria Teresa Balaguer, exregidora Sonia Blasco i resta de corporació que exercia en l'inici de la recerca per fer-me confiança.

També a l'Alcalde Xavier Gracia, que durant el seu mandat, s'ha honorat la memòria dels Soldats Oblidats de Gratallops amb una placa a l'entrada del cementiri. Al mateix temps que va organitzar, juntament amb l'associació, No jubilem la memòria d'un acte per recordar la història d'aquests soldats.

Per últim, també voldria agrair al president d'aquesta associació, senyor Albert Sabaté, la deferència que va tenir-me i, per sobre de tot, la paciència per la tardança en l'entrega d'aquest article que gràcies a ell veurà la llum aviat.

Figura 17. Inauguració del Memorial al cementiri de Gratallops.

Autoria: El present article ha estat conceptualitzat i escrit per Felip Puig. L'autor declara estar d'acord amb la versió impresa del manuscrit.

Conflictes d'interès: L'autor declara no tenir cap conflicte d'interès.

Copyright: © 2024 de l'autor. Presentat per a la publicació d'accés obert sota els termes i condicions de la llicència Creative Commons Attribution (CC BY, <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>).